

Roomsgezinden Breskens in 1720/1721

Huib J. Plankeel

Eerder verschenen op www.grijsbaard.nl, en met toestemming van de rechthebbenden overgenomen en geplaatst op HoGenDa.

Inleiding

In 1720 en later werden ten behoeve van de roomse armenzorg taxatielijsten opgesteld van alle roomsgezinde inwoners van Breskens. Twee overzichten zijn slechts bewaard gebleven. Het zijn de eerste overzichten, die informatie geven over roomsgezinde inwoners in Breskens. In het resolutieboek¹ staat een lijst (12 namen) van 3 okt. 1719 en in de rekeningen van de roomse armen² bevindt zich een taxatielijst (ca 30 namen) van 18 nov. 1721. Ik presenteer hier deze laatste lijst. Ze bevat slechts de namen en de bedragen, waarvoor deze personen werden aangeslagen. Onder de opmerkingen heb ik gegevens over deze personen uit andere bronnen vermeld. Daaruit wordt duidelijk, dat in een aantal gevallen sprake is van gemengde huwelijken. In een bijlage volgen dan nog enige namen uit de lijst van 1719 en de rekening van 1720, die niet in 1721 voorkomen.

Deze roomsgezinde personen vormen een buitengewoon lastige categorie. Aanvullingen, met name uit rooms-katholieke bronnen, worden daarom zeer op prijs gesteld.

Noten: 1, Gem. Archief Sluis, Oud Archief Breskens, inv.nr 2, 3-10-1719; 2, idem, inv.nr 73

Armenzorg te Breskens

De sociale zorg omvatte in het verleden twee belangrijke categorieën, te weten de zorg voor de wezen en de zorg voor de armen en behoeftigen. De eerste zorgtaak was zowel een taak voor de overheid als één voor de kerk; de tweede vooral een zaak van de kerk. Als "oppervoogden" zorgde de overheid ervoor, dat er, na het overlijden van (één van de) ouders, voogden over de wezen werden aangesteld en dat er een "staat en inventaris" van de nalatenschap werd opgesteld, waarbij vastgesteld werd hoe groot het erfdeel van de wezen was. De overheid controleerde ook verder het beheer dat de voogden van de wezen over de boedel voerden, en moest b.v. toestemming geven, wanneer onroerend goed (eigendom van de wezen) verkocht werd. Wanneer er geen bezittingen waren, dan vielen de wezen in de andere categorie, de armen en behoeftigen. De zorg daarvoor was primair een taak van de kerk. De uitvoering daarvan lag bij de diaconie. De jongste wezen werden voor een bepaald bedrag voor kost en inwoning uitbesteed bij een gezin of een weduwe. Naarmate de wees ouder was, en dus kon werken, werd dit bedrag lager. Daarnaast waren er natuurlijk ook de volwassen armen, die soms permanent, soms incidenteel (b.v. in geval van ziekte), een uitkering in geld of in natura kregen. Daarvoor hadden zij eerst het eventuele bezit, dat zij hadden, aan de armen verkocht. Ook de uitvoering van de armenzorg werd door de overheid gecontroleerd.

De armenzorg strekte zich aanvankelijk uit tot alle armen en behoeftigen die zich bevonden onder het [grondgebied](#) van de kerk van Breskens. Dit omvatte niet alleen het grondgebied van de Heerlijkheid Breskens, maar ook nog het oostelijk gedeelte van de dijkage (waterschap) Baarsande, dat aanvankelijk Schoondijke werd genoemd, en dat ná het herdijken van de Prins Willemspolder in 1659, werd aangeduid als Oud Schoondijke. Bestuurlijk viel dit gebied onder de parochie van der Groede. Het westelijk deel van de dijkage Baarsande viel zowel kerkelijk als bestuurlijk onder der Groede. De zorg voor de armen die in Baarsande woonden

is een regelmatig terugkerende bron van conflicten tussen de diaconieën van Breskens en Groede.

Tot 1719 verzorgde de diaconie alle armen, onafhankelijk van hun geloofsgezindheid, dus ook de rooms-katholieke armen. Dat gaf spanningen, omdat de roomsen natuurlijk niet de collectebussen in de kerk vulden, hoewel er natuurlijk niets te zeggen valt over de armbussen in de herbergen en kroegen. Men besloot toen om de roomsgezinden hun eigen armen te laten onderhouden. Zie hierna.

Armenzorg roomsgezinden

In 1719 werd besloten de roomsgezinde armen hun eigen armen te laten onderhouden. De inkomsten zouden komen uit een halfjaarlijkse heffing van alle roomsgezinde inwoners van Breskens, zoals blijkt uit een (niet gedateerd) afschrift uit de rol. Uit het resolutieboek blijkt, dat op 3 okt. 1719 een lijst werd overgegeven van alle roomsgezinde inwoners. Deze lijst omvatte 12 namen. Vervolgens krijgen twee van hen, Gillis Laurus en Pieter Notebaart, de taak een taxatielijst op te stellen en dan deze inwoners aan te slaan voor het onderhoud van hun armen. De eerste rekening over 1720 en 1721 en de door de magistraat opgestelde taxatielijst uit 1721 (met 30 namen) zijn de eerste bronnen, die een overzicht geven van roomsgezinde inwoners in Breskens. Kennelijk werden door de magistraat meer inwoners tot de katholieken gerekend, want het is niet goed voor te stellen, dat zich in 2 jaar tijd 18 nieuwe katholieken in Breskens gevestigd zouden hebben.

Volgt nu de lijst van namen, met bedrag, door mij aangevuld met volgnummer en opmerkingen.

Lijste ende tauxatie van de Roomsgesinde inwoonderen der Stede en vrije heerlijkhe Breskens en Breskenssande, om ingevolge van dien t' ontfangen de penningen tot onderhoud van haren armen noodig, te vervallen d' eene helft prima mej 1722 en d' ander helft prima november daar aan volgende:

[Blijkens het slot van dit stuk vastgesteld door Burgemeester en schepenen en gedateerd 18 november 1721]

nr	naam	bedrag	opmerkingen
1	Pieter van den Abeele	£0-8-6	schaapherder te Breskens; was gehuwd met Joanna van Drage, begr. Breskens 31 dec. 1720, 32 jr. Zij was verm. een zuster van nr. 6, Daniel van der Hage. Pieter vertrok ¹ in de kerstweek van 1721, achterlatende "het door hem bezwangerde vrouwmens" Francijne de Man, dochter van nr. 8, Pieter de Man. Noot: 1, OAB 2, 5-2-1722
2	de vier Billeveltsgasten	£0-13-4	onbekend.
3	de weduwe Jan Mattheus	£0-5-0	ook bekend als "de weduwe lange Jan"; is Tanneke Bertens, geb. te Ronse ca 1647, begr. Breskens 4 nov. 1739, 92 jaar oud. Zij woonde met haar zusters (?, of nichten?) Pieternelle en Vijntje reeds vóór 1681 te Breskens. Was gehuwd (1) met Paulus de Maire, bij wie een zoon Lieven de Meere (geb. 1681); (2) te Groede 20 juni 1688 met Carel Triere(?); (3) te Groede 30 april 1691 met Jan Mattheus, geb. te Oudenburch ca 1666, begr. Breskens 15 april 1712.

4	Gillis Louweris	£0-8-6	geb. te Lokeren (Vl.) ca 1675, begr. Breskens 22 febr. 1740. In 1719 aangesteld tot diacon van de roomse armen. Hij was te Groede op 19 juni 1707 getrouwd met Elijsabeth van Baarlare, geb. St Margriete ca 1657, begr. Breskens 28 mrt 1731, wed. van Christoffel Arents. Zij was vermoedelijk de moeder van zowel Jan als Stoffel Arents (de nrs. 15 en 31).
5	Pieter Notebaert	£0-6-8	geb. te Heester (Vl.) of Deijnsen, ca 1679, overl. Breskens 8 dec. 1757. In 1719 samen met Gillis Laurus aangesteld als diacon van de roomse armen. Trouwde (1) Breskens 2 mei 1717 met Josijntje Kusse (1695-1735), trouwt (2) Breskens 23 okt. 1735 Adriana Vereecke (1685-1757). Pieter en Josijntje hadden heftige conflicten over de doop van hun (eerste) kinderen, zodanig dat de magistraat er aan te pas kwam om de kinderen naar de wens van de moeder gereformeerd te laten dopen en te verhinderen, dat de vader ze naar de Papen zou brengen om te laten dopen.
6	Daniel van der Hage, met zijn moeder en suster	£0-8-6	geb. te Oostende, trouwde als wedr. van Agnesse de Vink, ondertrouw Breskens 27 mrt 1723 met Marijtje Warels. Wie zijn moeder en zuster zijn, is nog onbekend. Een andere zuster, Johanna van Drage, zie bij nr 1., overleed reeds in 1720.
7	Jan Verschuijre	£0-5-0	afkomstig uit Kortrijk; trouwde te Breskens 22 sept. 1720 met Antonette Jakobs, afkomstig van Dordrecht; uit de zeer uitgebreide aantekening in het trouwboek blijkt dat beiden "van soldate afkomst" zijn en, vroeg zonder ouders, van kinds af aan gezworven hebben. Op 2 nov. 1721 werd te Breskens hun dochter Janna gedoopt.
8	Pieter de Man	vrij	geb. ca 1633, begraven te Breskens 5 dec. 1722, 89 jaar oud. Hij verhuisde in de lente van 1679 van Biervliet naar Breskens en was tenminste 5 maal gehuwd, resp. met Tanneken van Genth (1651-1679), Adel Cornelis (1643-1689), Janneken de Hennin (1657-1692), Catharijntje Fransen (1663-1694), en Christijntje de Vossens. De bij nr. 1 genoemde Francijntje de Man is een dochter.
9	Jacob de picker, thuislegger bij de schaper	£0-5-0	onbekend; de hier bedoelde schaper is nr 1, Pieter van den Abeele.
10	Pieter Stoop	£0-5-0	onbekend.
11	Jan van Parijs	£0-5-0	geb. te Duffel, trouwde te Breskens 2 mrt 1721 met Dina van Hoeke, wed. Jan de Grijs; deed 10 april 1722 geref. belijdenis; liep in 1726 weg, verlatende vrouw en kinderen. Uit dit huwelijk in elk geval een dochter Magdaleentje, die met Jacob de Wagemaker huwde.
12	Jaquemijntie Vliegers	vrij	geb. te Lembeke, ca 1645; begr. te Breskens 27 nov. 1721.
13	Jan Mesbank
<doorgehaald>	£0-10-0	is van gereformeerde ouders.
14	Jacob Strubbe	£0-6-8	geb. te Biervliet, trouwt Breskens 8 mrt 1716 met Antonette Heernisse, wed. Jacobus Kerfijser. Mogelijk was hij een zoon van de Jacob Strubbe, geb. te St Michiel, die in 1703 toestemming verzocht { _{OAB 1, 3-3-1703} } om met vrouw en kinderen in Breskens te mogen wonen. Deze was gehuwd (1) met Maria van den Bos (geb. Brugge ca 1671 - begr. Breskens 3 apr 1706), was gehuwd (2) Breskens 4 juli 1706 met Pieterbella van der Putte, afk. uit Middelburg (Vl.)

15 Jan Arents	£0-8-6	geb. te Breskens (of Oud Schoondijke?) ca 1693, begr. Breskens 14 nov. 1741. Vermoedelijk stiefzoon van nr. 4 en broer van nr. 31. Van de roomsgezinden in 1721 is hij de meest geëmancipeerde, o.a. ook door zijn huwelijk, Breskens 27 mrt 1718, met Rosiana van Anckum, de weduwe van landbouwer Jan Tobias [Ouvare]. In 1730 werd hij gezworen van de dijkage van Breskens, en in 1741 aangesteld tot quartiermeester van het paardenvolk. Na het overlijden van Rosiana van Anckum hertrouwde hij te Breskens, 7 sept. 1727 met Jacoba Adriaansen (1704-1744).
16 Jacob Deunink	£0-8-6	geb. te St Laureijns (Vl.) ca 1691, begr. Breskens 13 aug. 1731. Hij was ondertr. te Breskens 2 jan. 1717 met Elizabeth Jans, geb. van Diest (Vl.), wed. van Matthijs Loentjes. Hij had haar daarna verlaten (vermoedelijk omdat zij zwanger bleek van een ander) maar was na een jaar weer teruggekeerd, en had verzocht haar toch te mogen trouwen, waartoe 29 jan. 1718 attestatie werd verleend.
17 Jan Otte	£0-8-6	geb. van Latum (Geld.) ca 1679, begr. Breskens 30 juni 1727. Werd in 1721 aangesteld als rooms armbezorger. Hij trouwde te Breskens als jongeman (1) 25 aug. 1715 met Berbel Sondervan (1671-1721), wed. Christiaan Jansen de Grijs, en (2) 7 febr. 1723 met Grietje Pieters Hooghwerf, afk. van Oostende. Gezien zijn geboorteplaats is hij mogelijk een halfbroer van de bij nr. 26 vermelde Hendrica Blom, bij wiens huwelijk hij ook getuige is.
18 Noë van den Berge	£0-5-0	geb. Breskens, ged. ald. (geref.) 9 okt. 1701, zoon van Noë van den Bergh (ook voorkomend als Noë Billemon) en Marij Sonnevijle. Hoewel gereformeerd gedoopt, heeft hij, net als zijn oudere broer Pieter, het geloof van zijn vader gehouden. Hij ondertrouwde te Schoondijke 16 dec. 1724 met Sara de le Lijs, en later, ondertrouw Breskens 30 dec. 1752, met Sara Vermeere.
19 Agniete NN, tot Francois Muijl, met haar soon	£0-5-0	onbekend.
20 Francois La Dour	£0-5-0	onbekend.
21 den duijtser op het hofstetje van de wed. Droulez	£0-5-0	onbekend.
22 Marij de Menu [Vlaamse Marij]	£0-5-0	is Marij Catrina de Meuninc, Marij de Menue, Marij de Monu, vlaamse Marij, geb. fort St Donaas ca 1702, begr. Breskens 31 aug. 1733. Trouwde te Breskens 21 dec. 1721 met Pauwels Dirckx, zoon van Willem Dirckx en Maetje Pauwels, ged. Breskens 16 nov. 1692. begr. ald. 24 nov. 1736.
23 de vrou van Joos d'Ooge	£0-5-0	is Clasijntje Snijders, geb. Hooglede (Vl.) ca 1654(?), begr. Breskens 20 dec. 1730, 76 jaar. Trouwde te Groede 7 mei 1702 met Joos d'Ooge, geb. Langemark (Vl.) ca 1674, begr. Breskens 19 febr. 1737. Uit dit huwelijk verm. Maria, geb. Groede ca sept. 1702, trouwt Jacobus van der Meer. Ik heb enige twijfel over de leeftijd van Clasijntje, daar zij bij de geboorte van haar (eerste) dochter al 48 jaar zou zijn.
24 Gilbert Pena	£0-5-0	onbekend.
25 Pieter Willart	£0-5-0	onbekend.

26	Victor NN, bij de Burgemr.	£0-5-0	verm. Victor de Laere, afk. van Oudenburch, otr./tr. Breskens/Groede 7/29 april 1725 met Hendrica Blom, jd., geb. van Latum (Geld.) ca 1693. Mogelijk is nr. 17, Jan Otte, haar halfbroer.
27	de knegt die bij Meurisse gewoont heeft	£0-5-0	onbekend.
28	mr Jan de kleeermaker	£0-5-0	onbekend.
29	Joos van Loo	£0-5-0	er stond oorspronkelijk Jan van Loo, welke persoon ook eerder wordt vermeld.
30	Lourus NN bij Corn. Ossewaarde	£0-5-0	onbekend.
31	Stoffel Arents	£0-5-0	wrs. een broer van nr 15, Jan Arents; hij was geb. in Oud Schoondijke, trouwde te Breskens 17 juni 1725 met Maria Maranus; Stoffel werd begraven te Breskens op 8 aug. 1731.

BIJLAGE

Roomsgezinde personen, vermeld in de lijst van 1719 en de rekening van 1720, die niet voorkomen in de taxatielijst van 1721.

a	Pieter Kiskens	vermeld 1719, 1720
b	Geerard Sundermans	vermeld 1719
c	Leendert Vastbinder	vermeld 1720
d	Fransoijs Vaas	vermeld 1720
e	Dooc van Doocelaer	vermeld 1720
f	Nicolas Mangein	vermeld 1720
g	Heijndrick Wets	vermeld 1720
h	Jan Verhulst	vermeld 1720